

Szehofner József

Kistelepülések lakhatást segítő lehetőségei tatárszentgyörgy község példáján keresztül

Bevezetés

Ebben a tanulmányban a tatárszentgyörgyi cigányság lakhatási viszonyait elemzem. 2010 óta vagyok a település polgármestere, így felelős vezetőként és első számú képviselőként kötelességemnek érzem, hogy a legfontosabb kérdésekben meghallgassam és segítsen az itt élő embereket. Szakmai és emberi meglátásom szerint alapvetően meghatározza egy ember vagy család lehetőségeit az egzisztenciális kihívásokra adott válaszokban, hogy milyen lakhatási körülmények között él, illetve milyen lakhatási viszonyokat tud megteremteni önmaga és családja számára. A tanulmány alapjául szolgáló vizsgálat 2022-ben készült személyes kérdőíves felmérés formájában, amelyben a Baptista Szeretetszolgálat és a településen működő Esély Szociális Szolgálat munkatársai is részt vettek. A felmérés célja egy hiteles helyzetkép készítése volt, amely alapul szolgálhat egy későbbi felzárkóztató program kidolgozásához.

Bár a lakhatáshoz való jogot jogszabályok biztosítják, a mindennapi valóság sok esetben szöges ellentétben áll ezekkel az elvekkel.¹ Magyarország Alaptörvénye² kimondja, hogy mindenkit megillet a megfelelő lakhatás joga, és az állam törekszik ennek biztosítására. A gyakorlatban azonban e kijelentések gyakran csak formális szövegrészek maradnak, mivel az állampolgárok jelentős része nem, vagy csak részben részesül ezekből a jogokból.³ A tanulmány középpontjában álló roma közösség

¹ Juhász Gábor: *Államcéllok, paradigmaváltás és aktuálpolitikai alkotmányozás. A szociális jogok védelme az alaptörvényben.*, Esély, 2015/1., 3–31. o.

² *Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.), XXII. cikk: (1)* Az állam jogi védelemben részesíti az otthont. Magyarország törekszik arra, hogy az emberhez méltó lakhatás feltételeit és a közszolgáltatásokhoz való hozzáférést mindenki számára biztosítsa. *(2)* Az emberhez méltó lakhatás feltételeinek a megteremtését, továbbá a közterület közcélú használatának védelmét az állam és a helyi önkormányzatok azzal is segítik, hogy töreksenek valamennyi hajlék nélkül élő személy számára szállást biztosítani. *(3)* Tilos az életvitelszerű közterületen tartózkodás.

³ Ferge Zsuzsa: *Magyar társadalom- és szociálpolitika 1990–2015, Osiris, 341. o.:* „A 2011-ben hatályba lépett Alaptörvény már kifejezetten államcélként ír a szociális jogok-

lakhatási helyzete pedig különösen élesen mutat rá a jogszabályi elvek és a valóság közötti ellentmondásra – főként, ha figyelembe vesszük, hogy a megfelelő lakhatáshoz való jog megvalósulása nemcsak jogi, hanem egyéni és közösségi felelősségvállalást is igényel.

Nem születünk egyenlő képességekkel, egyenlő szociális háttérrel, egyenlő anyagi javakat birtokló családi háttérrel, ugyanolyan lehetőségekkel, de még ugyanolyan fizikai adottságokkal sem. Mindenben mások vagyunk, minden lehetőséget, élénk állított problémát a különböző, más és más képességeinkkel, szociális háttérünkkel kell megoldanunk. A mindenkoron megalkotott jogszabályok egyik legfontosabb funkciója pedig éppen az kellene, hogy legyen, hogy ezeket a különbözőségeket eltörölje, de legalábbis nagy mértékben kiegyenlítse. Munkakörömből adódóan azt tapasztalom, hogy a roma lakosság lakhatási viszonyai – számos program ellenére – 2023-ban is súlyosan elmaradnak az elfogadhatótól: sokan élnek komfort nélküli, a települések peremére épült, szinte használhatatlan és élnetetlen otthonokban.

A COVID-járvány, az orosz–ukrán háború kitörése, valamint az ezek nyomán kialakuló gazdasági és rezsiválság számos új kihívás elé állította a helyi önkormányzatokat. Különösen igaz ez az 5000 fő alatti kistételepülésekre, ahol a roma kisebbség arányaiban a legnagyobb számban van jelen.⁴ Lakhatási problémáik is leginkább ezeken a településeken válnak szembetűnővé, különösen akkor, amikor egy nagyobb társadalmi-

ról („Magyarország arra törekszik, hogy minden állampolgárának szociális biztonságot nyújtson”). A lakhatással kapcsolatban az Alaptörvénybe annak negyedik módosításával (a közterületi hajléktalanság büntethetőségének kimondásával egyidőben) került be, hogy „Magyarország törekszik arra, hogy az emberhez méltó lakhatás feltételeit és a közszolgáltatásokhoz való hozzáférést mindenki számára biztosítsa”, továbbá, hogy „az emberhez méltó lakhatás feltételeinek a megteremtését az állam és a helyi önkormányzatok azzal is segítik, hogy töreksenek valamennyi hajlék nélkül élő személy számára szállást biztosítani”. Mivel a megfogalmazás még a szállás biztosítását is csak törekvés-ként nevesíti, az „emberhez méltó lakhatás” feltételeinek a biztosításáról szóló cikk Alaptörvénybe kerülése sem jelentett előrelépést a lakhatáshoz való jog alkotmányos védelmében.”

⁴ Péntes János – Pásztor István Zoltán – Szikszai Erzsébet: A hazai cigányság lakhatási helyzete a települési roma népességarányok tükrében, *Itthon*, 2022/2: „A hazai cigányság lakhatási körülményei jellemzően rosszabbak az országos átlagnál. A cigányság területi szegregálódásának különböző formái miatt a helyzet a nagy arányban roma népességű kistételepüléseken a leghátrányosabb.”

gazdasági változás felerősíti a már meglévő nehézségeket. problémáik is ezeken a településeken jelennek meg, válnak erőteljesebben láthatóvá egy nagyobb változás következtében. Települési vezetőként a 2020-2022-es évekig nem találkoztam a kistépülési hajléktalanság megjelenésének veszélyével a dabasi kistérségben, azonban a fent említett időszak alatt, és utána ha csak Tatárszentgyörgy esetét nézem, akkor pontosan 11 családdal került olyan helyzetbe, ahol a hajléktalanná válás valóságos közelségbe kerül. Fontos megemlítenem, hogy ezek a családok sokgyermekes⁵ családok, ahol az utcára kerülés veszélye számos egyéb súlyos problémát is magával hozott volna.

A települési önkormányzat lakásállománya minimális, ezzel a környező kistépülések sincsenek jobb helyzetben. További nehézséget jelent a helyi önkormányzatok számára, hogy a kiutalható lakások száma rendkívül alacsony. Még ha akad is néhány kiadható ingatlan a hajléktalanság megelőzése céljából, ezek fenntartása hosszú távon általában nem megoldott. Egy ingatlanhoz ugyanis rezsiköltségek és bérleti díj is társul – még akkor is, ha ezek egy részét időlegesen elengedik. Emellett az állagmegóvás költségei is jelentősek, noha ezek egy ilyen vészhelyzetben gyakran háttérbe szorulnak vagy irrelevánssá válnak.

A kistépülési önkormányzatok többsége nem rendelkezik nagyobb plusz anyagi forrással, adóbevétellel, így csak együttműködő partnerszervezetekben gondolkozhatnak. Az állam hozzáállása a településeken üresen álló ingatlanok hasznosításával kapcsolatban sem előremutató, leginkább a stagnálás jellemzi ezen a területen a mindenkori kormányok hozzáállását és a helyi önkormányzatok lehetőségeit is.

Lakhatási problémák és megoldások – Az önkormányzatok lehetőségei

A Habitat for Humanity adatai szerint a hazai háztartások közel negyede, a lakosságnak pedig 30%-a érintett a lakhatási szegénység legalább egy jellemzője által, azaz nehezen tudják kifizetni a lakhatási költségeiket,

⁵ Átlagosan 4-5 gyermeket jelent családonként ez Tatárszentgyörgyön. A Baptista Szereztetszolgálat 2022-es felmérése alapján.

rossz minőségű lakásban laknak, jogilag bizonytalan a lakhatásuk, esetleg területi szempontból rossz helyen van a lakásuk.⁶ A lakásszegénységben élők könnyen kerülhetnek lakásszegénységi csapdába, amikor nem tudják önerőből lakhatási problémáikat megoldani, helyzetük kedvezőtlenebbé fordulását megelőzni. A társadalmi és területi egyenlőtlenségek a lakhatási kérdésekben nem csökkentek érdemlegesen az elmúlt években – sőt, az elmúlt évek általános gazdasági fellendülése a lakhatás területén is növelte a különbségeket. A progresszív közpolitikák szerint az államnak kötelessége a lakásszegénységben élők helyzetének javítása, ezáltal a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentése. A magyarországi lakhatási válság különböző szinteken zajló folyamatok eredménye.

A helyi önkormányzatok szintjén általános a forráshiány, ami a lakhatási problémák megoldására is kihat. Az elmúlt 30 évben privatizálták az önkormányzati bérlakások jelentős részét⁷, az ingatlanvagyon általában is csökkent (*pl. telkek felparcellázásával*). A helyi szintű szociális segélyezés lehetőségei folyamatosan szűkülnek (*a jogszabályok változása és a forráshiány miatt*). A helyi politikai elit egyre kevésbé vállalkozik progresszív, a társadalmi egyenlőtlenségeket csökkentő lakhatási politikák kitalálására és végrehajtására, számos önkormányzat csak a kötelező minimumot teljesíti.⁸ A helyi önkormányzatok kevésbé érvényesítik érdekeiket az in-

⁶ Letöltve innen: <https://habitat.hu/sites/lakhatasi-jelentes-2024/lakhatasi-szegenyseg/>

⁷ Teller Nóra: *Önkormányzatok és a lakáspolitikai kényszerpályán?*, <https://merce.hu/author/teller-nora/>, 2018, 3. o. „Az önkormányzati bérlemények száma évről évre csökkent: 1990 és 1999 között a rendszerváltás előtti kb. 850 ezres bérlet-állomány alig 180 ezerre apadt. 2000 után lassabb ütemben, de továbbra is folyamatosan fogyott az állomány: 2016-ban már csak 110 ezer önkormányzati bérlet volt Magyarországon, és 2018-ra csak a lakások 2,7 százaléka van önkormányzati tulajdonban (Budapesten 4,6%).” (Utolsó letöltés: 2025.02.16.)

⁸ Teller Nóra: *Önkormányzatok és a lakáspolitikai kényszerpályán?*, <https://merce.hu/author/teller-nora/>, 2018, 3. o. „Az önkormányzatok a rendszerváltás-kor megörökölt lakásszektor legnagyobb részét privatizálták. Az ezzel foglalkozó szakirodalom rendre arra következtet, hogy ez mind az újdonsült – és az átruházott vagyon mellett rengeteg feladattal és annál szűkösebb bevételi forrással rendelkező – önkormányzatoknak, mind pedig a családoknak kedvező opció volt: az egyik megszabadult a felújítás és a fenntartás terhéértől, a másik pedig a piaci ár töredékéért válhatott tulajdonossá egy kiszámíthatatlan és kockázatokkal terhes társadalmi és piaci környezetben. Aki akkor bajban volt, azaz eladósodott volt, vagy a család nem tudta összeadni a lakás árát, az a bérlő maradt, csakúgy mint azok a családok, akik vagy műemléki, vagy olyan

gatlanlobbival és az ingatlanbefektetőkkel szemben. A fentiek ellenére is, a helyi döntéshozók elkötelezettsége esetén megvalósíthatók (lennének) olyan programok, melyek helyi szinten egyértelműen javítanak, javítanak a lakhatási helyzeten.

A progresszív lakhatási politikák szerint elsődlegesen a tulajdonviszonyokban kell változásokat elérnünk: biztosítanunk kell, hogy a lakhatás ne befektetési célokat, hanem a társadalom lakhatási szükségleteinek a kielégítését szolgálja. A tulajdonviszonyok szerint differenciált lakhatási politikának elsődlegesen a lakásokra (*és azok hosszú távú megfizethetőségére*) kell intézkedéseket kidolgoznia, nem pedig az egyéneket támogatnia.

Hosszú távon arra kell törekedni, hogy minél több ingatlan és minél több lakás legyen köztulajdonban, a köztulajdonú lakások pedig a lakhatási válságot mérsékeljék. A sikeres lakáspolitikák történetileg mindenütt a köztulajdonon alapultak. A magántulajdonú lakhatást érintetlenül hagyó beavatkozásokkal, a magántulajdon egyszerű megadóztatásával vagy a piac szabályozásával csak részleges megoldások képzelhetők el.

A progresszív lakáspolitikák számára a lakhatás alapjog, amelyet a társadalom valamennyi tagjának biztosítani kell. Az állam, ezen belül pedig a helyi önkormányzat ennek az alapjognak az érvényesülését aktívan segíti. Tehát aki a jelenlegi tulajdonviszonyok mellett nem jut lakhatáshoz vagy nem tudja fenntartani a lakhatását, azt az államnak kötelessége támogatni.⁹

rossz állapotú házban laktak, amit az önkormányzat pl. későbbi városfejlesztési célok miatt nem adott el.”

⁹ Országgyűlés Hivatala, *Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatóság, Képviselői Információs Szolgálat, Infójegyzet, 2016/34.* 2016. június 8. „A lakhatási jog biztosítása Magyarország Alaptörvényében mint állami törekvés szerepel. A szociális alapú lakhatási támogatások a szociális törvényben kerültek szabályozásra. A rendszeres szociális segély, a lakásfenntartási támogatás, az adósságkezelési szolgáltatás, a méltányossági közgyógyellátás 2015. március 1-től addigi formájában megszűnt, a kormány az önkormányzatokra ruházta át a szociális segélyezés e részének biztosítását. Az önkormányzatok ezt saját bevételeik terhére (*részben igaz*), új adók kivetésével, illetve – a hátrányos helyzetű önkormányzatok – a központi költségvetésből biztosított támogatás segítségével finanszírozhatják.” (Utolsó letöltés: 2025.02.16.)

A választott település bemutatása, lakhatási viszonyainak kutatása, elemzése

A tanulmányom témáját adó Tatárszentgyörgy településen élő roma lakosság lakhatási viszonyainak felmérése kérdőíves felmérés alapján történt, amellyel Tatárszentgyörgyön 65 romák által lakott lakásba, ill. háztartásba tudtunk ellátogatni és a kérdőíves felmérés alapján adatokat gyűjteni a lakhatási viszonyokról. A kérdőíves kutatás során a részt vevő családok magas válaszadási hajlandóságot (80%) mutattak, így a kapott adatok megfelelő pontossággal tükrözik a vizsgált lakhatási helyzet valós körülményeit, továbbá egy problématerkép későbbi elkészítéséhez is jó szakmai alapul szolgálhat.

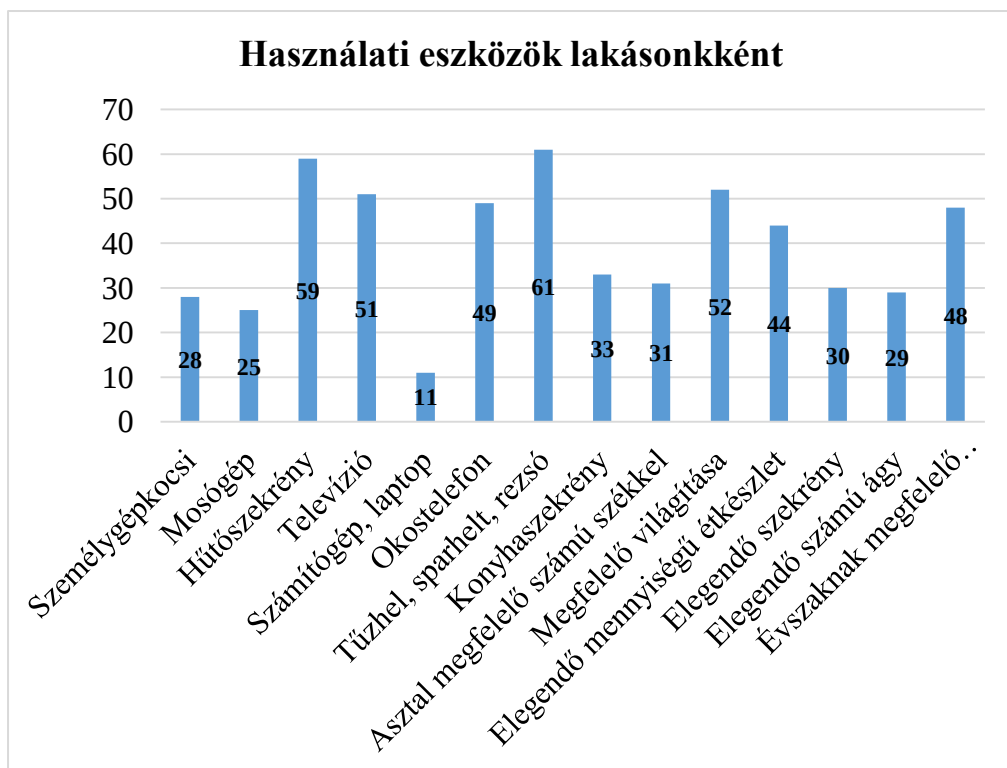
A következőkben Tatárszentgyörgy általános és specifikus, a tanulmány témájához kapcsolódó bemutatását olvashatják, amelyhez kapcsolódóan megjelennek a feldolgozott kérdőíves válaszokból kapott adatok diagramok formájában.

A tatárszentgyörgyi romák lakhatási helyzete

A cigányok 1780-90 körül az első úrbéri telepésekkel érkeztek Tatárszentgyörgyre. A 20. század tömegkultúrája és a népoktatás sem terjedt ki rájuk, csakúgy, mint a földosztás. A kommunista párt VB 1961-es határozata alapján a községi VB is intézkedési tervet fogadott el a cigány lakosság helyzetének javítására. Felmérésük szerint akkor a Kinizsi utcai cigánytelepen (*a mai Cigánydomb*) 7 putriban és 19 házban 153 személy (*28 család*) élt, akik közül 13-nak volt rendszeres és 38-nak alkalmi munkája. A leírás szerint (*Szeltner 1973, 175-177. o.*) „Apró, kis egyhelyiséges viskók két sorban. Parányi ablak, utcára nyíló rozoga, szimpla ajtók. Az ablak több helyen papírral befedve. Körülöttük földbevéjt putrik. A „lakás” területe legfeljebb 16 négyzetméter. Benne átlagban 3-4 felnőtt, 6-8 gyermek él. A helyiségben általában egy asztal, 2 ágy, 1 polc, 1 kisméretű vaskályha, s legfeljebb 1-2 ülőke. A gyermekek zöme a földön alszik. A főétkezést a szabadban végzik, a földön ülve esznek. WC mindössze 3 helyen van. ..., a gyerekek a ház körül végzik dolgukat... a képet állandó lárma kíséri.”¹⁰ 1990-re a sorozatos pártprogramok révén felszámolták a putrikat, és a családok fokozatosan házakba költöztek. Ekkorra a telepen már csak

¹⁰ Czagányi László: *Tatárszentgyörgy története*, Zrínyi kiadó, 1990, 253–254. o.

47-en laktak, a többi cigány (154 fő) a faluban kapott házat. A telepen is megjelent a vezetékes villany, a mosógép, a vasaló, a rádió és a TV. A jelenlegi helyzetet a kérdőíves felmérés adatai alapján az 1. ábra mutatja.

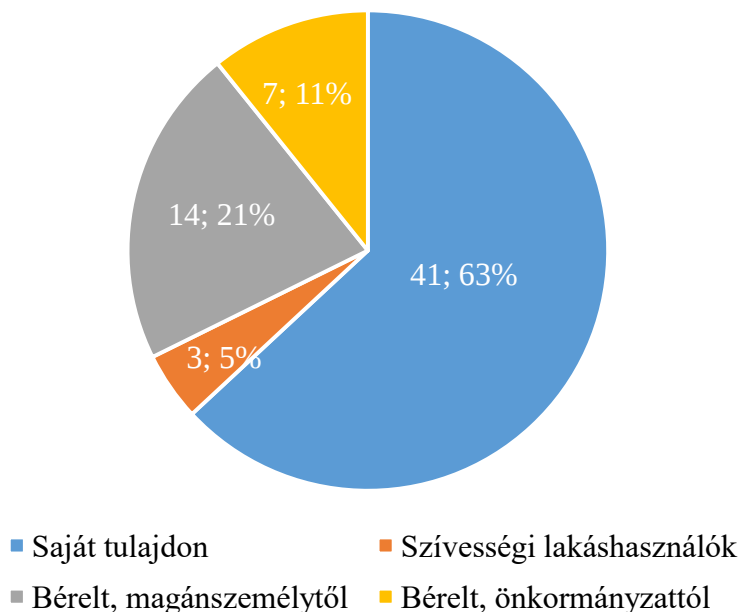

1. ábra A háztartások felszereltsége Tatárszentgyörgyön

A településnek két jól elkülöníthető szegregátuma van. A 2022. januári adatok alapján a település lakossága 2162 fő (ebből 561 fő roma származású). A településen 642 háztartást (ingatlant) tartanak számon. A két szegregátumban 735 fő él. Az ingatlanok 85%-a vezetékes vízzel és csatornával, 95%-a árammal és vezetékes gázzal rendelkezik. A beköltöző lakosság főleg Budapest déli kerületeiből, nagy számban Csepelről származik, de vannak beköltözők a térség településeiről is (Dunavarsány, Dánszentmiklós, Tass, Ráckeve, Örkény). A jegyző tájékoztatása szerint a településen 642 háztartásban a 18 év alatti gyerekek száma 528, a kiskorúak közül 152 fő 3 év alatti. A 2022. december 31-i adatok szerint a veszélyeztetett helyzetű gyermekek száma 97, védelembe véve 19 gyer-

mek volt, hárman voltak ideiglenesen elhelyezve, 21-en nevelésbe véve. Azt mondhatjuk, hogy túlnyomórészt mindenki a saját házában (2. ábra), vagy valamelyik családtagja házában lakik.

Lakások tulajdonjoga

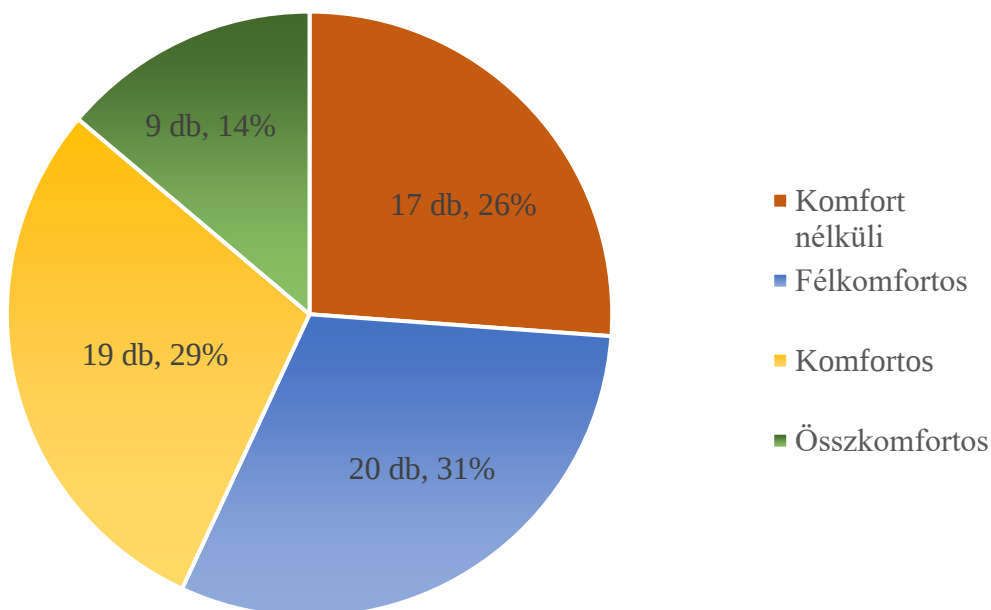

2. ábra A lakásaik tulajdonjoga Tatárszentgyörgyön

Egy házra átlagosan 6,47 fő jut. Sajnos vannak hosszú idő óta lakatlan házak valamilyen ingatlankezelő vagy adósságkezelő birtokában. Mivel önkormányzati bérlakás kevés van¹¹ a faluban, így az önkormányzat felé lakbérhátralék nem terheli a lakosságot. A halmozottan hátrányos helyzetű családok (kb. 30) jellemzően egészségre káros, félkomfortos, komfort nélküli lakásban lakik (3. ábra).

¹¹ Tatárszentgyörgy Község Önkormányzat jegyzőjének tájékoztatása szerint jelenleg 11 önkormányzati bérlakás van a tulajdonukban. Ez a szám a COVID után emelkedett meg. A járvány előtt összesen két önkormányzati bérlakás volt a településen.

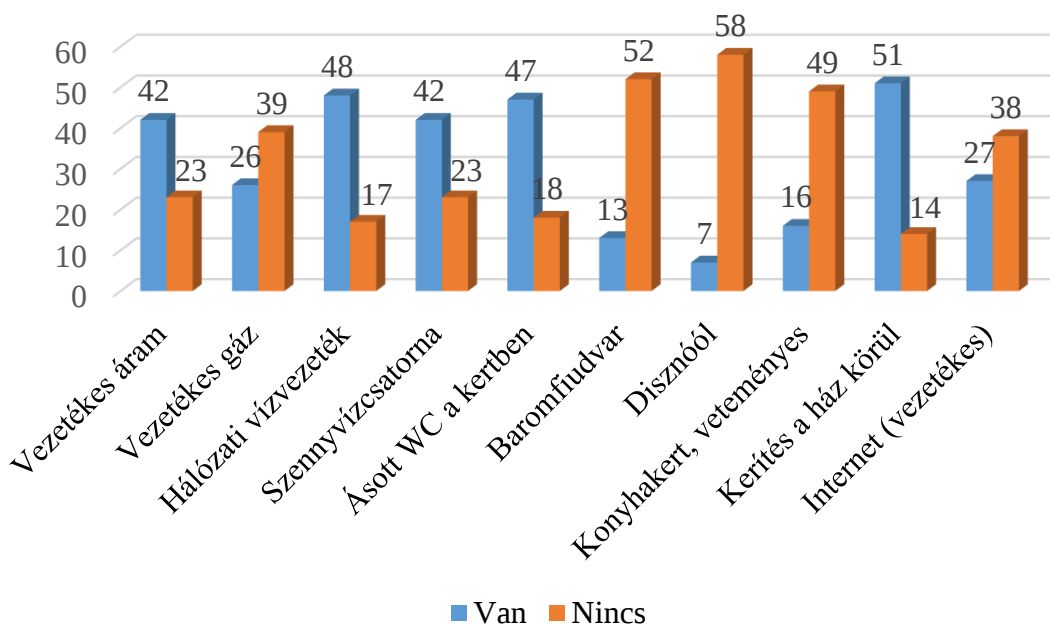
Lakásszám (65 db), komfortfokozat

3. ábra A lakások komfortfokozata a megkérdezett háztartásokban

A szegregátum infrastrukturális szempontból (*villany, víz, gáz*) nincs leszakadva. Az útburkolat legtöbb helyen aszfalt, sőt új aszfalt, út is épült a múlt évben, mely a telepre vezet, úgyszintén új járda is. A porták a legtöbb helyen el vannak hanyagolva. Házi kert, zöldség termesztés elvétve akad a telepeken (4. ábra). A lótarás még gyakran előfordul minden cél nélkül, csupán hagyományból.

Közfoglaltatások a lakásokban és háztáji gazdálkodás

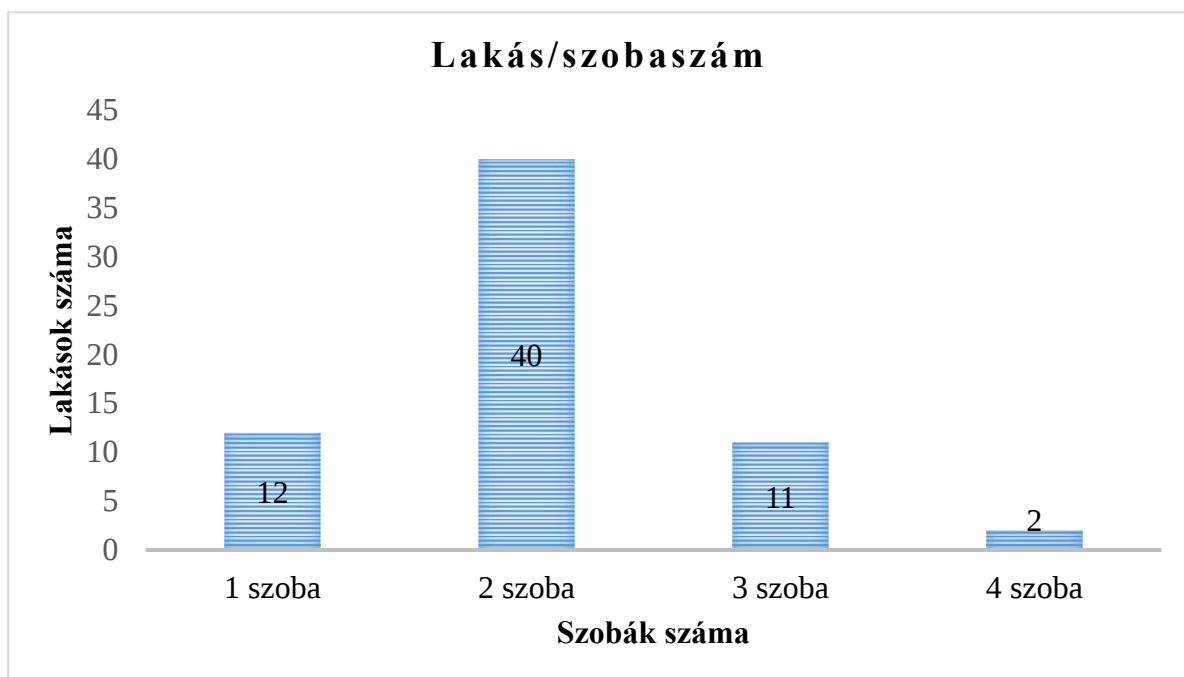
4. ábra A közfoglaltatásokkal való ellátottság és a háztáji gazdálkodás a megkérdezett háztartásokban

A roma és a magyar lakosság együttélése ezen a településrészen hosszú évek alatt ugyan nem érte el a teljes elfogadás szintjét, de kialakult a megszokáson alapuló elfogadás állapota. Az itt élők – ide születtek, ezek a lehetőségeik – így próbálnak meg alkalmazkodni, beilleszkedni, és közösen kialakítani az együttélés olyan alapvető formáit, amelyeket mindenki elfogadhatónak tart. A vizsgált településrészen a konfliktushelyzetek túlnyomó többsége roma–roma viszonylatban jelentkezik; az elmúlt 15 évre visszatekintve nincs tudomásunk roma–magyar konfliktusról.

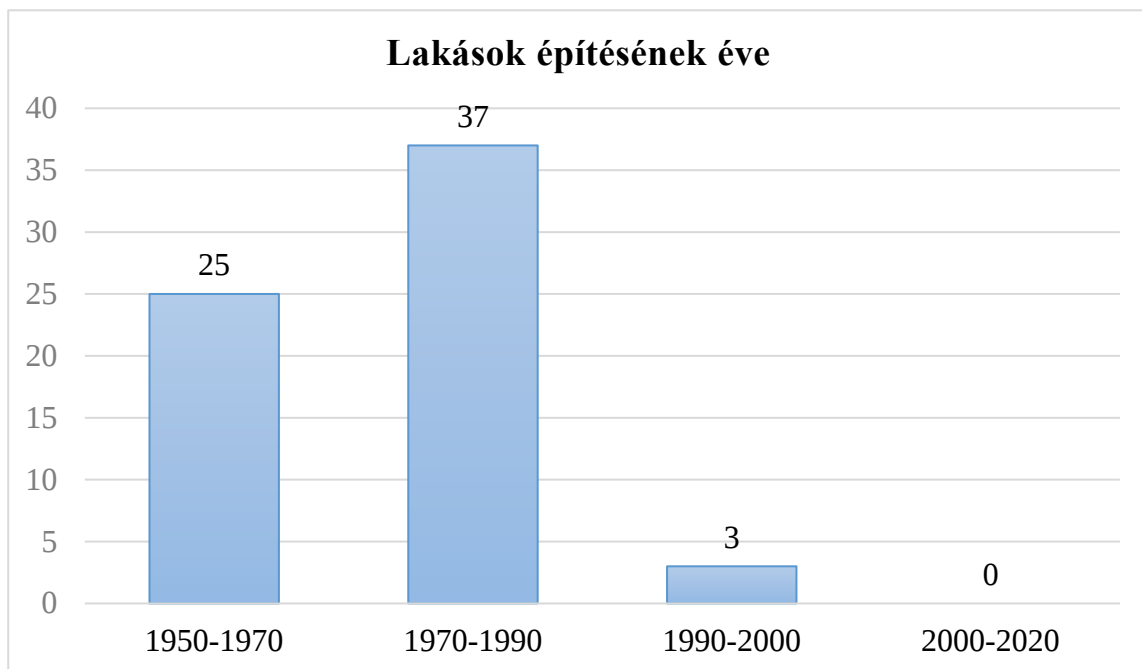
A településen egyértelműen elkülöníthető az a településrész, ahol a roma lakosság nagy része él, ez összesen 492 főt jelent, és Tatárszentgyörgyön a roma lakosok száma pontosan 561 fő. Ezen a településrészen, ami magába foglalja a Kinizsi, Vörösmarty, Dózsa György, Alkotmány és József Attila utcákat a romákkal együtt él 239 magyar és 4 mongol személy. A 492 fő roma összesen 76 lakásban él, amelyekből 21 a Vörösmarty, 32 a Kinizsi, 7 lakás a József Attila, 4 a Dózsa György és 2 lakás az

Alkotmány utcában található. A kapott adatok alapján 1 lakásban átlagosan 6,47 fő él.

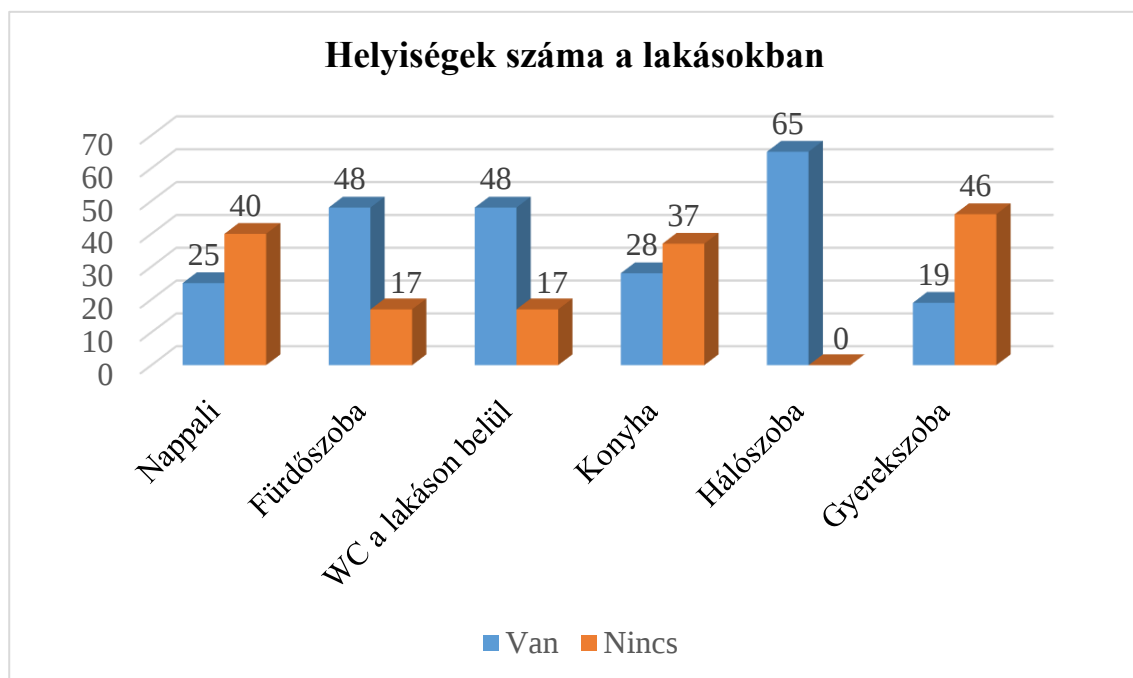
A feldolgozott kérdőívek alapján nem kapunk biztató képet szinte egyik tárgykört illetően sem. A szobák száma lakásonként (5. ábra), a lakások építésének az éve (6. ábra), a helyiségek száma a lakásokban (7. ábra), az árammérő típusai (8. ábra), a közműszolgáltatások típusai (9. ábra), a tüzelési szokások (10. ábra), a háztartási jellemzők (11. ábra), a melegvíz előállításának módja (12. ábra) és a főzési/sütési szokások (13. ábra) mind-mind lesújtó élethelyzetekről, lakhatási viszonyokról vallanak, de semmiképpen sem 21. századi normális, alapvető szükségletek általános meglétéről.

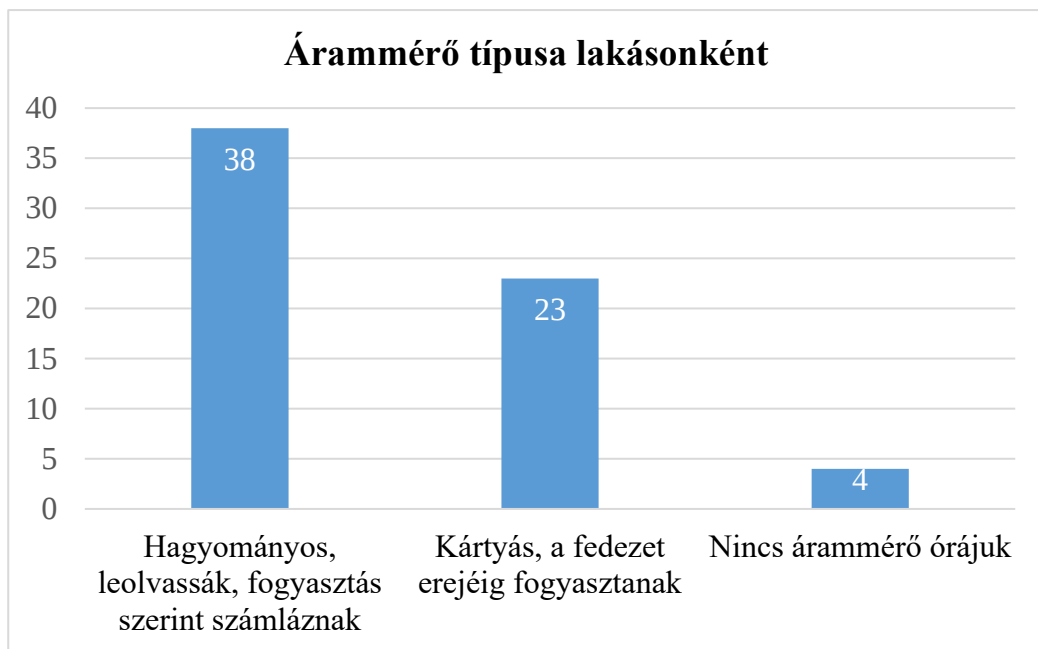
5. ábra A szobák száma lakásokban

6. ábra A lakások építésének éve

7. ábra A helyiségek száma a lakásokban

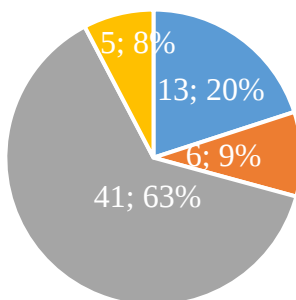

8. ábra Az árammérő típusa a megkérdezett háztartásokban

9. ábra A közműszolgáltatások állapota a megkérdezett háztartásokban

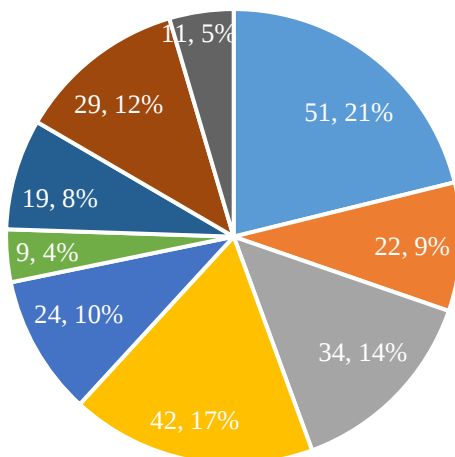
Tüzelési szokások lakásonként

- Központi fűtés, cirkó-, vegyes tüzelésű kazán
- Gáz és/vagy villanykályhával
- Fával és/vagy szénnel
- Szemét, ruha tüzelésével

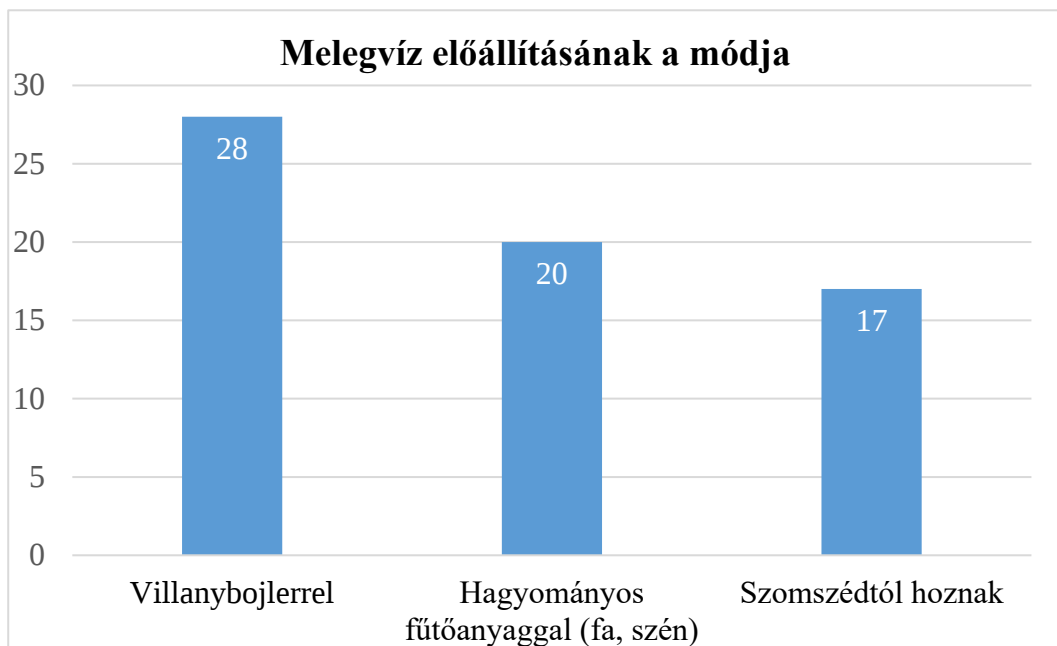
10. ábra A kérdőívben megkérdezettek válaszai alapján Tatárszentgyörgyön

A háztartás jellemzői

- A legtöbb háztartási eszközüket, gépüket le kellene cserélni (51)
- Előfordul, hogy nem jut pénz a gyerekek megfelelő ellátására (22)
- Jól felszerelt a háztartásuk (34)
- Jövedelmük havonta változik, a munkalehetőségektől függően (42)
- Van a háztartásban olyan felnőtt, akinek nincs jövedelme (24)
- Vannak tartalékaik váratlan kiadásokra, helyzetekre (9)
- Adósságrendezés miatt konfliktusba kerültek (19)

11. ábra A megkérdezett háztartások anyagi-jövedelmi jellemzői

12. ábra A melegvíz előállításának módja a megkérdezett háztartásokban
Tatárszentgyörgyön

13. ábra Főzési-sütési szokások a megkérdezett háztartásokban
Tatárszentgyörgyön

Az ábrákon látott feldolgozott adatok azt mutatják, hogy részben, kis részben történtek elmozdulások az elmúlt pár évtizedben, években, de a fennálló helyzet továbbra is egy csapdahelyzetet tart fenn, amelyből megfelelő szocializáltság, szakemberek feladat mellé rendelése, kormányzati forrás nélkül csak félmegoldásokhoz és a status quo fenntartásánál többre nem hivatottak.

Tatárszentgyörgyön elindítottunk egy új programot egyrészt csatlakozva a FETE települések programjaihoz, másrészt pedig saját erőforrásból bővíteni kezdtük az önkormányzati bérlakás állományát, és felülvizsgálatot kezdtünk a saját szociális rendeletünkben található lakhatási támogatások hatékonyságával, megreformálásával kapcsolatban a településen található intézmények és civil szervezetek szakembereinek bevonásával.

Szociálpolitikai intézkedések Tatárszentgyörgyön

Tatárszentgyörgy azon települések közé tartozik, amelyeknek lakossági összetételét nagyobb számban alkotja (25%-ban) a roma kisebbség. Szerencsésnek tekinthető azonban a település abból a szempontból, hogy sem a magyar lakosság, sem a roma lakosság köreiben nincsenek meghatározó, a település életét erősen, negatívan befolyásoló bűnözők, bűnszervezetek. Ezek hiánya miatt nem alakultak ki a településen uzsora rendszerek, egzisztenciális függések egymástól vagy egymás családjaitól. Ezek következtében azok a személyek vagy családok, amelyek mélyszegénységben élnek kifejezetten Tatárszentgyörgy intézményeivel, intézményeinek ellátó rendszereivel állnak kapcsolatban. Ennek az intézményrendszernek a gyökeres megváltoztatását kezdte el 2019 után a település vezetése.

A településen élők többsége elégedett az új alapelvekre épülő szociális támogatási rendszer nyújtotta lehetőségekkel (utókövetés, kontroll). A település vezetőivel, valamint az intézmények vezetőivel és szakembereivel közösen az új rendszert a „Kéztől kézиг” szociális modell elnevezéssel illettük. A modell normatív keretét 6 alapelv adja: 1. a településen életvitelesterűen élő *(számos esetben nem számít, hogy ki rendelkezik állandó, vagy tartózkodási lakhellyel)* polgárok vehetik igénybe, 2. a támogatás köthető az alapvető közösségi szabályozások betartásához, de annak be nem tartása nem veszélyeztetheti senki élethelyzetét, nem teremthet veszélyhelyzetet egy esetleges elutasítás, 3. a támogatási formának cél-

zottnak, és/vagy ösztönzőnek, és/vagy veszélyhelyzetet felszámolóknak kell lennie, 4. a támogatásoknak a születéstől a halálig lehetőséget kell nyújtaniuk a segítségnyújtásra, 5. a támogatások felhasználását minden esetben szükséges után követni, 6. a támogatottaknak a településen található intézmények valamelyikével kapcsolatban kell állniuk.

Mindezek legoptimálisabb együtt állásához a személyes kapcsolat kialakítása, egy pontos élethelyzet felmérés, és az intézmények szoros együttműködése szükséges. A modell szerint vannak olyan élethelyzetek, vannak olyan alapvető szükségletek, amelyek fontosak egy személy, vagy egy család életében ahhoz, hogy az élete ne kerüljön veszélyhelyzetbe. Ezek a következők:

- a. nem állhat elő az éhezés állapota,
- b. nem állhat elő a szomjázás állapota,
- c. nem állhat elő a megfagyás állapota,
- d. nem állhat elő a lakhatás elvesztésének állapota,**
- e. nem állhat elő egy betegség kezelésének elmaradásának állapota,
- f. nem állhat elő az iskolai nevelés hiányának állapota,
- g. nem állhat elő az óvodai nevelés hiányának állapota,
- h. nem állhat elő „röghöz kötöttség” állapota,
- i. nem állhat elő a végső tisztelet hiányának állapota,
- j. nem állhat elő érdekképviselő hiányának állapota.

Ezek megteremtéséhez, ill. ezen adatokról való tudásuk a településen működő és szorosan együttműködő intézmények információiból lehet. Tehát ha az iskolában felmerül, hogy valamelyik gyermek esetleg éhezhet, vagy nem jut megfelelő táplálékhoz, akkor az jelzésre kerül a család- és gyermekvédelmi szolgálatnak, ahol ezt a Polgármesteri Hivatal Szociális Osztályával közösen vizsgálják, majd az eset súlyosságának függvényében kezdeményezik a megfelelő eljárást, amely a modell szerint elsődlegesen csak a segítségnyújtás lehet. Ugyanez érvényes minden más intézménynél, minden más esetben.

A településen a következő támogatási formák fordulnak elő a leggyakrabban:

- 1. élelmiszercsomag támogatás,
- 2. tüzelőanyag támogatás,
- 3. gyógyszerkiváltás támogatás,

4. utazás támogatás,
5. szemüvegkiváltás támogatás,
6. ruházat támogatás,
- 7. lakhatási körülmények javításának támogatása,**
- 8. lakhatáshoz jutás támogatása,**
9. beiskolázási támogatás,
10. szűrűvizsgálati támogatás,
11. tanulmányi támogatás,
12. jogi támogatás biztosítása.

Látható, hogy mind a veszélyhelyzetek előfordulásánál, mind a támogatási formáknál kiemelt figyelmet kap Tatárszentgyörgyön a lakhatáshoz való jog biztosítása, a lakhatási állapot fenntartásának támogatása, és a hajléktalanná válás megakadályozása. A fent leírtak teljesüléséhez három fontos elvnek kell teljesülnie: pontos helyzetfelmérés és helyzetelemzés, a szoros szakmai intézményi együttműködés, valamint az ügyintézés folyamatos biztosítása.

A modell Tatárszentgyörgy településen működik, és a céloknak megfelelően, további szereplők bevonásával, valamint FETE településsé válásával Tatárszentgyörgy nemcsak a lakhatási kihívásokra adott válaszokat, hanem más, évtizedek óta fennálló problémákra is megoldást talált, vagy a megoldás felé halad. Tatárszentgyörgy FETE településsé való válása a következő években bérlakás építési programoknak nyit kaput, illetve elkezdődnek a lakásfelújítási munkálatok is. További jó hír a település számára, hogy 2024. január 1-jétől önállóan látja el a szociális feladatokat, így saját útját járva, saját szociálpolitikai elképzeléseit megvalósítva, az elindított projekteket követve és fejlesztve tehet azért, hogy komoly előrelépés történjen a tanulmányom témáját adó szakterületen is.

Fontos eredmény Tatárszentgyörgy számára, hogy a 2020-ban még a csak 2 önkormányzati bérlakás számát 11-re tudta növelni az elmúlt két és fél évben, ill. további lakások megvásárlását és bérbeadását tervezi rászoruló, periférián élő családok *(elsősorban gyermekek)* számára. A COVID járvány és a rezsziválság okozta kihívások gyors cselekvésre ösztönözték a tatárszentgyörgyi vezetést, hiszen ha nem vásárolt volna meg az önkormányzat 9 üresen álló lakást a településen, akkor 9 család került volna utcára, összesen 23 kiskorú. Emellett a problémák mellett sem hu-

mánus, sem pragmatikus okokból nem mehetett el az önkormányzat, és nézhette tétlenül.

Tatárszentgyörgy FETE település, amelyre a fentiekben többször is utaltam. Az elmúlt évtizedek sikertelen, vagy csak részben sikeres roma integrációs programjai után ez egy újabb állomása egy valóban komoly szociálpolitikai előrelépésnek. Fontos azonban kiemelnem, hogy a FETE település programjai elsősorban uniós forrásokra támaszkodnak, így ezen programok folyamatos, hosszú távú és sikeres működtetésének alapfeltétele, hogy hazai, nemzeti forrásokból is finanszírozhatók legyenek. Ez egy fontos problémakör a mindenkori kormányoknak. Továbbá nem szabad elmenni amellett a tény mellett sem, hogy a FETE Programban 300 magyarországi település van, de közel sem 300 települést érintenek a roma integráció problémakörei.

FETE települések

A FETE települések programot 2019-ben indította a magyar kormány az azzal a céllal, hogy az országban található legszegényebb településeken a teljes leszakadást megállítsák. Ez a felzárkózási program a benne szereplő települések számára több területen is lehetőséget biztosít a fejlődésre, a stagnáló, vagy romló állapot megszüntetésére. A programot 300 településre tervezték, amelyek statisztikai adatok alapján a legelmaradottam települések Magyarországon. A program legfontosabb alapvetése, hogy a programban jelenlévő szakemberek helyben legyenek, ott legyenek a települések lakosai között, úgy is hívják, hogy Jelenlét program¹², amelynek az a lényege, hogy minden település a saját problématerképe, szociális diagnózisa alapján kap segítséget.

¹² <https://fete.hu/a-programrol/> „A Jelenlét célja, hogy újraépítse, feltámassza a közösségi életet, életet leheljen a gyakran csak vegetáló településbe, megmutassa, van kiút a reménytelennek és végérvényesnek látszó nyomorból, kilátástalanságból. Ez a szoros kapcsolat lehetővé teszi, hogy a problémák feltárásával, az igények megfogalmazásával és a lehetőségek realizálásával a kirekesztett, mélyszegénységben élő társadalmi csoportok is hozzájussanak olyan közösségi, szociális, oktatási, egészségügyi és más szolgáltatásokhoz, amelyek korábban elérhetetlenek voltak számukra. A Jelenlét módszer ereje és hatékonysága az egyediségében rejlik: miután nincs két egyforma település, így nincs két egyforma probléma sem, azaz nem lehet előre megírt receptből dolgozni. Minden probléma egyedi, ami egyedi megoldást kíván. Természetesen vannak állandó, szinte minden településen fellelhető feladatok, de a települések sajátossága miatt ezekre sincs tökéletes séma.” (Utolsó letöltés: 2025.02.16.)

A program egyik legfontosabb eleme a lakhatási program, melynek legfőbb célja az érintettek lakhatási körülményeinek javítása, ingatlanaik felújítása, vagy új ingatlanok építése. További elemei közé tartozik az adósságrendezés¹³ és az otthonteremtés¹⁴, amelyekkel ugyancsak a bajba jutott családoknak próbál segíteni a program. Tatárszentgyörgy a Baptista Szeretetszolgálattal karöltve közös célként tűzte ki, hogy a FETE települések közé tartozzon. A településen magas a roma lakosok száma (25%), és a roma lakosság lakhatási helyzete sem kielégítő. A program megoldásként szolgálhat Tatárszentgyörgy ezen problémájára főként úgy, hogy a település vezetése elkötelezett a romák lakhatási viszonyainak javításában, és arra törekednek, hogy ez minél előbb meg is valósulhasson a faluban.

A képviselő-testület által hozott döntések, amelyek az önkormányzati bérlakások számának növelésének érdekében születtek teljes összhangban vannak a településen szolgálatot ellátó Baptista Szeretetszolgálat és Máltai Szeretetszolgálat elképzeléseivel. Egyeztetések, közös szociálpolitikai megbeszélések, kerekasztal beszélgetések keretében születnek meg azok a döntések, amelyek egyértelműen a roma lakosság által lakott településrész rehabilitációjáért születnek meg.

Összegzés

„Az udvaron az ő házához ragasztva még egy öreg ház áll. Ez egy másik családé. Még az eresze sincs bedeszkázva. A szél átsüvit a tető alatt.

¹³ <https://fete.hu/szakteruletek/lakhatas/> „A Magyar Máltai Szeretetszolgálat 2009 februárjában indította el a Hitel-S Programot a bajba jutott jelzáloghiteles családok részére. A program ingyenes segítő-tanácsadó szolgáltatást nyújt, mely keretében egy kívülálló, professzionális segítő bevonásával az adósok hosszú távon fenntartható megoldást tudnak kidolgozni. A cél a család értékeire, erőforrásaira épülő, a család élethelyzetét figyelembe vevő, élhető és fenntartható háztartási gazdálkodás megtervezése és kialakítása, továbbá lehetőség szerint a lakhatás megőrzése.”

¹⁴ <https://fete.hu/szakteruletek/lakhatas/> „Egy család életminőségét, a gyermekek testi és szellemi fejlődését, biztonságérzetét alapvetően határozzák meg a lakhatási körülmények. A Máltai Szeretetszolgálat Otthonteremtés csoportja 2019 óta nyújt szakmai segítséget a Felzárkózó települések program falvaiban élő gyermekes családoknak a kormányzati lakhatási jellegű támogatások – Falusi CSOK, Babaváró hitel – igénybeviteléhez. Pénzügyi és lakhatási szakértelemmel kísérik végig az ügyintézés teljes folyamatán azokat a családokat, akik jogosultak a támogatásokra, de képességeik és ismereteik nem elegendőek arra, hogy élni tudjanak ezekkel a lehetőségekkel.” (Utolsó letöltés: 2025.02.16.)

- Rom ez már, kérem. Nem lehet hozzá se nyúlni, mert rájuk szakad. Én adtam nekik egypár vaskapcsot, hogy a szarufákat megerősítsék. Hétfegyerekes özvegy cigányasszony lakik ebben a házban. Semmi keresetük a világon, csak úgy élnek isten irgalmából.

Az ablakon arcok néznek ki, kíváncsi és sovány emberarcok. Asszonyok, gyerekek.

Most elmegyünk megnézni a Pérót.

Kerüljük a sarat és dagasztjuk, ahol muszáj.

Nyomorult viskók szörnyű tömege. Egymásra építve, mint a fecskefészkek. Semmi út. A házak mellett semmi kerítés. Úgy lehet menni köztük, mint a vakondtúrás közt a legelőn.

Egyszer aztán teljesen elfogy a sárban minden nyom.

- Tessék megnézni, ez egy igazi tömeglakás.

Megnyitja az ajtót, belépünk. Egész embertömeg. Egy pici konyha s hozzá egy pici szoba. Nehéz levegő.

- Tizenketten laknak ebben a házban.

A háziasszony egy tányér levest visz éppen be a konyhából a szobába s a szentképek alatt álló asztalra leteszi egy igen öreg asszony elé.

- Ez az ő vacsorája, - mondja a menyecske. - Egy kis keménymagos leves, egy kis zsemlye van beleaprítva neki.

- De mitől olyan piros?

- Egy kis paprika van benne, hogy íze legyen.

Elém is tartja a tányért, hogy megnézzem s szokott cigány temperamentumával ki is löttenti. Olyan piros, mintha paradicsomleves volna.

- Így élünk mink kérem a magunk szegénységében.

Dráfi úr, a szegkovács, a bőrkabátjában ott áll középen, mint egy vajda. Borotvált arca kemény és ott borong rajt a cigánybárat.

- Itt egy kis házat csináltak a minap s a városi főmérnök úrnak ki kellett jönni, hogy a lakhatási engedélyt megadja. Hát kérem, mikor bejött a Péróba, az orra elé tartotta a zsebkendőjét és azt mondta: «Csak ebbe az

átkozott Péróba ne kellene soha kijönni...» Így kérem... Ezt mondta... A helyett, hogy hívás nélkül kijönne néha, vagy a főorvos úr és ha hazamegy a városházára, azt mondaná a főbíró úrnak, hogy: «Barátom, abba a Péróba tarthatatlanok az állapotok, segítsünk rajtuk valahogy...» Ez illene egy olyan tanult úri emberhez, nem az, hogy a zsebkendőt az orra elé tartsa és azt mondja, hogy: «csak ebbe az átkozott Péróba ne kellene soha bejönni...»

- Kik azok, akik itt laknak, egy család?

- Egy, igen, egy család ez mind. Egy család itt kérem ez egész cigányság.”¹⁵

Tatárszentgyörgyön végig sétálva azokon az utcákon, amelyekben a romák élnek a fenti móríczi kép csak annyiban más, hogy már aszfaltosak, de legalább mart aszfaltosak az utcák, de kerítések továbbra sincsenek, a porták ápolatlanok, a házak, amelyekben élnek kicsik, kevés helyiséggel, amelyekben átlagosan 6-7 fő lakik. Vannak lakások, amelyek 1 szobával rendelkeznek, és 7-en élnek benne, vagy többen. Sokszor együtt alszanak egy helyiségben férfiak, férfi rokonok a kamaszodó lányakkal, rokonaik lányaival, ugyanabban az alvó helyiséget használva a fürdésre.

Móricz írása óta eltelt 90 év, túl vagyunk csak a rendszerváltozás óta számos roma integrációs programon, és a putrik felszámolásán túl ugyan vannak apróbb eredmények, de attól még a látkép és a látélet ugyanaz, mint 90 éve Móricznál. A meglátásom szerint ez az állapot nem szakmaiatlanságra, de még csak nem is a fejlődést, vagy a végrehajtást gátló jogszabályok hiányosságának számlájára írható, mert a szakmai anyagok mindent feltártak, a jogszabályok elveikben mindent biztosítanak. Egy mélyebb, strukturális problémával állunk szemben, amelyre korábban már utaltam: ez a társadalmi kirekesztettség tartós fennállása, amely mind a roma, mind a nem roma lakosságot érinti. A probléma egyik oldala, hogy a többségi társadalom egy része – tudatosan vagy tudattalanul – nem tekinti a roma közösség tagjait egyenrangú állampolgároknak, ami a társadalmi előítéletek és diszkrimináció különböző formáiban nyilvánul meg. A másik oldalon pedig sok esetben hiányzik a megfelelő társadalmi szocializáció és az a tudás, amely lehetővé tenné a nyújtott segítség hatékony és fenntartható felhasználását. Ezen kihívások kezelése speciális

¹⁵ Móricz Zsigmond: *A mai cigányság*, Nyugat/7. szám, 1932 (részlet)

szakmai megközelítést és célzott támogatást igényel, különösen a hátrányos helyzetű roma közösségekben.

A helyi önkormányzatok pedig sokszor lehetőségeik ellenére sem foglalkoznak a társadalmi kirekesztettség problémájával, nem is szeretik felvállalni az ezzel járó kihívásokat, kényelmetlenségeket. Szociális rendeleteikben ugyan kitérnek egy kis fejezet erejéig a lakhatási támogatásokra, és ez így van a tatárszentgyörgyi¹⁶ önkormányzatnál is, de igazi, folyamatos fejlődést ezek az intézkedések nem jelentenek, inkább csak tűzoltásnak felelnek meg.

Egyetértve Czirfusz Márton megállapításainak jelentős részével, úgy vélem, hogy elsősorban a helyi önkormányzatoknak kellene nagyobb arányban felvásárolniuk az adott településeken üresen álló ingatlanokat. Emellett az állam szerepe is kulcsfontosságú lenne abban, hogy a tulajdonában lévő ingatlanállomány a helyi önkormányzatokhoz kerüljön, lehetővé téve azok szociálpolitikai célú hasznosítását. Ez az intézkedés lehet az első és egyben meghatározó lépés egy olyan átfogó program elindításához, amely hosszú távon hozzájárulhat a lakhatási viszonyok jelenlegi, gyakran súlyosan elégtelen állapotának felszámolásához. Fontos szociálpolitikai intézkedés lenne ez, hiszen Magyarországon állami bérlakásépítési program nincs, a rendszerváltozás után azzal érdemben egyik kormányzat sem foglalkozott, pedig a legfontosabb kiút ezzel a döntéssel kezdődhetne. Álláspontom szerint – ahogyan azt korábban is jeleztem – a bérlakások tulajdonjogát a helyi önkormányzatok részére kellene átadni, valamint támogatást kellene biztosítani számukra az üresen álló ingatlanok felvásárlásához. Ezzel párhuzamosan szükséges lenne olyan jogszabályi keretrendszer kialakítása, amely egyértelműen szabályozza ezen ingatlanok lakhatási, bérleti, illetve adásvételi feltételeit.

Ugyancsak egyetérték azzal a megállapítással és törekvéssel, hogy felül kell vizsgálni a helyi önkormányzatok szociális rendeleteit, és azokban olyan lakhatási támogatási formák rögzítését elfogadtatni, amelyek folyamatosan biztosítják az önkormányzati bérlakások állagmegóvását,

¹⁶ *Tatárszentgyörgy Község Önkormányzata Képviselő-testületének 3/2023. (I. 31.) önkormányzati rendelete az egyes szociális ellátásokról:* „(1) A képviselő-testület kérelemre, lakhatáshoz kapcsolódó rendszeres kiadások viseléséhez természetbeni települési támogatást állapít meg a szociálisan rászorult személyeknek, az általuk lakott lakás céljára szolgáló rendszeres fenntartási költségek viseléséhez.”

díjhátralék mentességét, tovább béreltethetőségét egy helyben elfogadott kilakoltatási moratórium megalkotásával, továbbá megteremtve a lehetőségét a bérelt lakás tulajdonba kerülésének. Hiszen a legfőbb célunk az, hogy akit csak lehet *(nem minden bérlőt!)* saját tulajdonú lakáshoz juttassunk.

Ugyancsak egyetértek azzal a megállapítással és szakpolitikai törekvéssel, hogy szükség van a helyi önkormányzatok szociális rendeleteinek felülvizsgálatára. Célszerű lenne olyan lakhatási támogatási formák jogszabályi rögzítése, amelyek elősegítik az önkormányzati bérlakásállomány állagának megóvását, a díjhátralékmentességet, a hosszú távú bérbe adhatóságot – például helyi szinten elfogadott kilakoltatási moratórium bevezetésével –, valamint lehetőséget teremtenek arra is, hogy a bérlők – meghatározott feltételek teljesülése esetén – a lakás tulajdonjogát megszerezhessék. A legfőbb cél az, hogy minél több – bár nem minden – bérlő számára reális lehetőséggé váljon a saját tulajdonú lakáshoz jutás, közösen elfogadott alapelvek mentén. Ebben az államnak finanszírozóként és ellenőrző szervként kellene szerepet vállalnia, ugyanakkor a gyakorlati megvalósítást, a végrehajtás konkrét feladatait célszerű a helyi önkormányzatokra bízni.

A másik fontos teendő a szocializáció kérdése. Hiszen egy lakást belakni is tudni kell, és az ehhez a belakáshoz való tudás a roma lakosság jelentős részében nincs meg. Ebben őket segíteni kell szakemberek által. Helyben élő szakemberek által, akik ott élnek nap mint nap velük, közöttük, személyesen hajtják végre a segítséget. A gyakorlati megvalósítást az egyházakkal, azok karitatív szervezeteivel, valamint a velük együttműködő szakemberekkel közösen tartom megvalósíthatónak. E szereplők helyi jelenléte, tapasztalata és kapcsolatrendszere fontos erőforrást jelenthet a program sikeres végrehajtásában.

Amennyiben sikerül kiküszöbölni a társadalmi kirekesztettséget és a rasszizmust legalább a szakemberek és helyi vezetők szintjén, valamint lehetővé válik, hogy a szociálpolitikai intézkedések helyi szinten, alulról építkező módon, a helyi önkormányzatok irányításával bontakozzanak ki, a folyamat jelentősen hatékonyabbá válhat. Tapasztalataim szerint ez leginkább politikai akarat kérdése. Tatárszentgyörgy esetében például – ha az állam már az első megkeresésünkör együttműködő lett volna – ma már egy 35–40 lakásból álló önkormányzati bérlakásállomány is rendelke-

zésre állhatna. Az állam finanszírozóként és ellenőrző szereplőként történő jelenléte mellett a romák társadalmi integrációját segítő lakhatási programok megvalósítása gyorsabbá és eredményesebbé válhatna.

A végső cél az, hogy kilencven év múlva már csupán egy megoldott társadalmi problémaként, múltbéli emlékként tekintsenek azokra a kérdésekre, amelyek ma még jelentős kihívásként állnak előttünk. Móricz Zsigmond cigányságról szóló írása pedig a jövő generációi számára már csupán figyelmeztetésként szolgáljon arra, milyen következményei lehetnek a társadalmi kirekesztésnek – és hogy soha többé ne ismétlődhessen meg hasonló helyzet.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Czagányi, L. (1990). Tatárszentgyörgy története. Zrínyi Kiadó.

Czifrusz, M. (2019). Lakhatási problémák és megoldások: Az önkormányzatok lehetőségei. Friedrich-Ebert-Stiftung; Megújuló Magyarországért Alapítvány; Periféria Közpolitikai és Kutatóközpont.

Ferge, Zs. (2017). Magyar társadalom- és szociálpolitika. Osiris.

Juhász, G. (2015). Államcélok, paradigmaváltás és aktuálpolitikai alkotmányozás: A szociális jogok védelme az alaptörvényben. Esély, 2015(1), 34–57.

Móricz, Zs. (1932). A mai cigányság. Nyugat, 1932(7).

Országgyűlés Hivatala, Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatóság, Képviselői Információs Szolgálat. (2016). Infojegyzet: 2016/34.

Pénzes, J., Pásztor, I. Z., & Szikszai, E. (2022). A hazai cigányság lakhatási helyzete a települési roma népességarányok tükrében. Itthon, 2022(2), 5–20.

Teller, N. (2018). Önkormányzatok és a lakáspolitikai: Kényszerpályán? Periféria Közpolitikai és Kutatóközpont.

Tatárszentgyörgy Község Önkormányzata. (2023). 3/2023. (I. 31.) önkormányzati rendelet az egyes szociális ellátásokról.

Jogsabály

Magyarország Alaptörvénye. (2011). Magyar Közlöny, 2011/43. (elfogadva: 2011. április 25.).

Magyarország Alaptörvénye